

суб'єктів реалізації даного механізму, порядок проведення відповідних динамічних елементів;

3) *суб'єктний елемент* — суб'єкти, які мають реалізовувати норми, передбачені у позитивно-правовому елементі;

4) *ціннісно(концептуально)-динамічний елемент* — засновані на правових цінностях процедури-запобіжники порушень прав людини, які змушують діяти превентивний механізм: верховенство права (основа превенції порушень прав людини), а також «проекції» верховенства права у відповідних правових просторах (системах, галузях, підгалузях тощо): конституціоналізм (основа конституційного права), «обов'язок захищати» (міжнародного права), належне врядування (адміністративного права), сталий розвиток (екологічного, господарського та цивільного права), студентоорієнтованість (освітнього права) й інші концепції-запобіжники порушень прав людини.

Перспективним видається подальше вдосконалення системно-структурної характеристики механізму реалізації превентивного призначення права, а також деталізація змісту систематизації та структурних елементів механізму.

Список використаної літератури:

1. Swafford A. L. Carolus Linnaeus: Classification, Taxonomy & Contributions to Biology // High School Biology: Homework Help Resource. URL: <https://web.archive.org/web/20170409021600/http://study.com/academy/lesson/carolus-linnaeus-classification-taxonomy-contributions-to-biology.html>
2. Linne C. von. Systema Naturae. London : British Museum, 1956.
3. Єзеров А. Конституційний конфлікт як феномен та процес в Україні : монографія. Одеса : Юридична література, 2008. 240 с.
4. Батан Ю. Д. Вплив превентивного механізму права на неправомірну поведінку // Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані : монографія / за ред. О. В. Козаченка, Є. Л. Стрельцова. Миколаїв : Іліон, 2016. С. 625-642.

Караман Микола Віталійович

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри загальнотеоретичної юриспруденції

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РИТУАЛІВ, НОРМ ЗАКОНУ ТА НОРМ СОЦІАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Закон, як і інші види норм соціального регулювання, здійснює свої специфічні регулятивні функції не ізольовано, а в єдиному комплексі та тісній взаємодії з іншими соціальними регуляторами-

ми, в тому числі ритуалами. Системна цілісність усіх типів норм соціального регулювання у своїй сукупності забезпечує належну регуляцію і нормальну життєдіяльність суспільства, що є певним синтезом їхньої своєрідності, особливих властивостей і можливостей. Тому, як зазначає з цього питання В. Нерсисянц, пошук оптимальних варіантів взаємодії норм закону з регулятивними можливостями інших соціальних норм є одним із центральних завдань всієї соціальної політики [2, с. 81].

Метою даної статті є дослідження питання співвідношення ритуалів, норм закону та норм соціального регулювання з огляду на два аспекти проблеми: з одного боку, норми закону, як і ритуали знаходяться в загальній системі норм соціального регулювання, а з іншого боку, особлива роль саме правового регулювання примушує розглядати його окремо, співвідносячи з іншими нормами соціального регулювання. При цьому потрібно враховувати, що такі види норм не протиставляються, протевраховується суттєвий вплив норм закону на інші складові соціального регулювання.

Проблематика співвідношення понять соціального регулювання та правового регулювання знаходилася в центрі уваги провідних вчених-правознавців: С. Алексєєва, В. Бабкіна, О. Зайчука, А. Зайця, О. Копиленка, О. Оніщенко, Н. Пархоменко, О. Петришина, Т. Тарахонич, В. Сіренка, Ю. Тихомирова, Ю. Шемшученка, О. Ющика.

Ритуальні церемонії народження, смерті, укладення шлюбу, віросповідання – відомі у всіх відомих нині культурних сім'ях. Вони виражають ті культурні цінності, про які дбає суспільство. Виходячи з того, що їх дотримання забезпечується нормами соціального контролю, можна зробити висновок що вони прищеплюються індивіду разом з його соціалізацією [5, с. 228-240].

Ці загальні функції ритуалу доводять певну його схожість з нормами закону. Норми закону також регулюють поведінку індивіда в соціумі. Як і ритуал, норми закону є частиною соціального контролю.

Ритуали також мають спільні риси з нормами соціального регулювання – нормами, що регулюють поведінку, проте визначаються та виконуються поза рамками офіційної правової системи. Деякі норми соціального регулювання можуть не відігравати основну роль в організації соціуму (такі як правила етикету за обіднім столом), інші є фундаментальними (норми проти насилля чи вбивства).

Як механізм соціального контролю, ритуал можна порівняти з нормами закону і нормами соціального регулювання. Дотримання норм закону забезпечується можливістю застосування державного примусу. Дотримання норм соціального регулювання забезпечується за допомогою «позасудових» санкцій, таких як неприйнят-

ність, сором, огида тощо. Забезпечення дотримання вимог ритуалу здійснюється у формі наділення учасників відносин соціальними ролями зі специфічними правами та обов'язками, притаманними тій чи іншій соціальній ролі.

Зазначимо, що механізм впливу ритуалів на соціальну поведінку має певні переваги та недоліки відносно норм закону та норм соціального регулювання. Оскільки ритуали призначають соціальні ролі, що приймаються учасниками відносин, їх виконання не вимагає забезпечення зі сторони державного примусу, що вимагає певних витрат з боку держави, на відміну від норм закону. З іншого боку, дотримання ритуалу не потребує соціального схвалення, на відміну від норм соціального регулювання.

Проте, ритуали, через соціальну прийнятність ролей, якими вони наділяють учасників, вимагають набагато більше часу на їх створення та адаптацію. Порівняно з нормами закону та нормами соціального регулювання, ритуали є «дешевими» для виконання, але «дорогими» для створення.

Розглядаючи ритуал як форму соціального контролю, важливо протиставити йому дві інші основні форми соціального контролю: норми соціального регулювання та норми закону.

Ритуал пов'язаний і взаємопроникний як із нормами соціального регулювання, так і з нормами закону. Ступінь законодавчого закріплення ритуалу визначається повноваженнями парламенту. В умовах ліберальної демократії можливості законодавчого регулювання дотримання ритуалів обмежені, тоді як в теократичних державах закон має порівняно більший вплив на нормативне закріплення ритуалів. Норми соціального регулювання можуть бути джерелом права, як у випадку з правилами, що встановлюють звичаї в торгівлі (Правила Інкотермс)[4]. Норми закону також можуть бути джерелом норм соціального регулювання або ритуалу у випадку прийняття парламентом держави нормативно-правового акту, що регламентує святкування національного свята. Ритуали також можуть бути закріплені на законодавчому рівні. Судові процедури містять багато ритуальних елементів — зовнішній вигляд судді, оформлення зали судів, вимога формалізованої поваги до суду тощо[3].

Проте ритуали, норми закону та норми соціального регулювання взаємопов'язані на більш глибокому рівні. Ритуали, визначаючи певну модель поведінки того чи іншого суб'єкта відносин не тільки визначають його ритуальну роль, але й виходячи з ритуальної ролі суб'єкта ідентифікують його права та обов'язки. Іноді ритуал також може регулювати відносини, що охоплюються нормами соціального регулювання або закону. Наприклад, шлюбний обряд, в якому поєднуються ритуальне, правове та соціальне регулювання.

Варто зазначити, що не будь-які відносини регулюються трьома вищезазначеними видами норм. Наприклад, в деяких суспільствах певна, законодавчо визначена, сума податкового шахрайства не порушує ні соціальних норм, ні ідентичності ролі, яку вимагають ритуали. Особа несе відповідальність виключно за порушення норм закону.

Ні норми закону, ні ритуали не вимагають, щоб люди стояли праворуч на ескалаторах, проте в деяких суспільствах така практика розвинулась як загальноприйнята соціальна норма. Жодна норма законучи соціальна норма не вимагають від учасників регульованих відносин використання певної моделі поведінки, але така поведінка може бути необхідною, виходячи з ролі, якою наділяє ритуал.

Отже, основна, хоч і не унікальна, роль ритуалу полягає в тому, щоб регламентувати поведінку індивідів, призначаючи соціальні ролі та прирівнюючи окремі ідентичності з відповідними соціальними ролями. З одного боку, ритуали надають певні переваги індивідам, що успішно налагодили своє відчуття ідентичності відповідно до визначеної ритуалом соціальної ролі. З іншого боку, дана соціальна роль є обов'язковою не лише для осіб, яким вона є прийнятною, але й для інших учасників, чії обов'язки полягають в повазі прав та привілеїв наданих соціальною роллю.

Короткий огляд ритуалів, що міститься в даній статті, можна назвати його "правовою функцією", оскільки дія ритуалів має спільні риси з дією законів та норм соціального регулювання. Закони та норми соціального регулювання служать загальним цілям збереження структури соціального співробітництва та стимулювання тенденцій, відповідно до яких певним індивідам доведеться відмовитися від власних егоїстичних інтересів задля збереження соціального порядку. Однак ритуали, виконують дану функцію дещо інакше, ніж норми закону та норми соціального регулювання. Ритуали потребують меншої кількості затрат задля їх забезпечення. У індивідів виникають негативні емоції, коли вони вступають у протидію відчуттю їх особистої ідентичності. Норми закону є більш затратними в частині забезпечення їх виконання через необхідність механізмів їх зовнішнього санкціонування — держава створює та забезпечує накладення санкції за невиконання норм закону.

Список використаної літератури:

1. Дудченко В. В. До питання про емотивну природу права / В. В. Дудченко // Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2016 р., м. Одеса) :

- у 2 т. Т. 1 / відп. ред. М. В. Афанасьєва. — Одеса : Юридична література, 2016;
2. Нерсесянц В. С. Общая теория права и государства. Учебник для юридических вузов и факультетов. — М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА, 1999. — 552 с.;
 3. Andrew J. Cappel, Bringing Cultural Practice into Law: Ritual and Social Norms Jurisprudence, 43 SANTA CLARA L. REV_ 389 (2003) / Електронний ресурс [Режим доступу]: <https://digitalcommons.law.scu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1277&context=lawreview>;
 4. Richard A. Epstein, The Path to The T.J. Hooper: The Theory and History of Custom in the Law of Tort, 21 J. LEGAL STUD. 1 (1992) / Електронний ресурс [Режим доступу]: https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1553&context=law_and_economics;
 5. Victor Turner. The ritual process: structure and anti-structure. 6. 1969. (quoting Monica Wilson, Nyakyusa Ritual and Symbolism, 56 AM. ANTHROPOLOGIST.